

I. МОНОГРАФИЯ (ХАБИЛИТАЦИОНЕН ТРУД)

**1. Ханчева, К. (2019). *Ментализация и ранни етапи на социо-емоционално развитие*.
София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
ISBN 978-954-0704767-5**

Монографията представя понятието ментализация в строго научното му определение на многомерен конструкт, обхващащ човешката способност за критична саморефлексия на собствените когнитивните и емоционални процеси, но и възможната степен на познание на психичното съдържание и мотивиращи процеси на другите хора. Това е опит за въвеждане на нова синтезираща парадигма на изследвания и теоретични концептуализации в областта на психологията на развитието. Преди понятието ментализация да се е превърнало в поредната модна чуждица, да се е изпразнило от значение и да се е ритуализирало във функцията си на всеобяснителен и нищонезначещ принцип, книгата е опит за въвеждането му в употреба за специализираната аудитория на хора, занимаващи се с психичното развитие, психично здраве и всички интересоващи се от човешки отношения.

Този текст има за цел да предложи още една перспектива към ранното детско развитие през теорията за ментализацията. Представянето на възгледите на различни автори за социо-емоционалното развитие е обобщено в три части, използвайки като организиращ център три древногръцки мита. Митовете са избрани не толкова заради множеството психоаналитични, литературни и философски интерпретации, които са породили, а по-скоро въпреки тях. Употребата им в този текст е като рамка на платно за проекции. Въпросите, които провокират, са по-важни от интерпретациите.

Първият е митът за раждането на Атина от главата на Зевс. В отговор на въпроса: Какво означава да се родиш от главата на родителя си, са представени психоаналитичните идеи за родителските съзнавани и несъзнавани фантазии и репрезентации, които посредством процесите на проекция, идентификация и проективна идентификация участват в изграждането на психичните структури в непрекъснатия поток от емоционални размени. Вторият водещ въпрос около мита за Атина и Зевс е свързан с фразата за появата на Атина от главата на баща си „в пълно бойно снаряжение“. Какво представлява снаряжението, с което се ражда човешкото бебе, какви са даденостите и потенциалите, това са също въпроси, в отговор на които са представени основно изследванията в рамките на теорията на привързаността. Новият поглед към родителско-детската динамика на отношенията, който теорията за ментализацията предлага, е представен с концепцията за родителските рефлексивни функции. Да се родиш от главата на родителите си означава да си мислен, желан и мечтан, но и опознаван и разпознаван като неповторимо човешко същество, различно от родителските фантазии. Взаимствайки

поетичната метафора на Шелдън Бах за ролята на ментализацията в детското развитие, Ариета Слейд описва като най-ценния подарък огърлицата, която родителят ниже на непрекъснатата нишка на свързани и удържани преживявания и моменети от живота на детето (Slade, 2008). Да се родиш от главата на родителите, извън митологичния контекст не е еднократен акт. Раждането и развитието изискват гарантирано място в ума на другия, както и неговото умение да удържи, изследва и преработва тази „тежест в главата“.

Теориите, хипотезите и методите във втората част са обединени, защото въпреки отчитането на ранните взаимоотношения с грижещия се, моделите, които се предлагат, са свързани с фактори във функционирането на единия от тях – на родителя. През понятия като чувствително отреагиране, прозорливост, защитни изкривявания, родителски рефлексивни функции или пък темперамент се отдава гласно или негласно предпочитание на фактори, свързани с единия човек от диадата. Въпреки че това са теории за отношението, поставящи като единица на анализа двойката, а често и целия семеен контекст, те са различни от предложените в следващата част системни и/или интерсубективни теории.

Вторият мит е митът за Нарцис. Неговото използване тук стои възможно най-далеч от патологията на Нарцистичното личностово разстройство. Въпросът, провокиран от мита, е покана да си представим какво би се случило, ако на мястото на Нарцис е едно човешко бебе. Ще има ли разлика ако бебето е на три, пет или девет месеца? Теориите организирани около мита за Нарцис, държат във фокус ранното социо-емоционално развитие и изграждането на Селфа и емоционалната регулация. При определени условия, свързани с липса на взаимодействия, присъствия и социални отражения се потвърждава неизбежния изход, известен от мита за Нарцис.

Последният сюжет е легендата за Орфей. Използването му е покана към въображението и смелостта за изследване на непознати светове. Ако трябва да се заложи на едно, единствено средство по пътя, отговорът на теорията за естествената педагогика, прочетен през ментализацията, е: „епистемно доверие“. Процесите на предаване на опит, културни влияния и модели се случват в отношения на доверие и/или признаване на авторитет. Това е опит да се върнат „пророците“ в собствените им страни, за да предват познание и технология на живеене.

За някои особености на текста и понятията

Представям си, че четящият тръгва с конкретни въпроси към книгата. Бързам да уточня, че в текста няма да бъдат намерени еднозначни отговори. Има данни от изследвания – важни, нови, с потенциал да променят практики на отглеждане на деца и терапевтични интервенции. В текста има насоки и много нови въпроси. Разглеждането на развитието на социо-емоционалния капацитет не следва хода на разглеждане на емоциите, набелязан от Дарвин (Darwin, 1872) и развит от Екман (Ekman, Friesen, & Ellsworth, 1972) и Изард (Izard, 1977). Изброяването на т. нар. прости емоции, техните корелати в лицевата експресия и кодиращата система, за която Екман и изследователите от тази парадигма твърдят, че е универсална може да бъде открита другаде (Ekman, 1984). Вместо обсъждане на противоречивите мнения, дали определени дискретни емоции съществуват в най-ранния период като вродени, универсални и биологично детерминирани са представени обединяващите

идеи, че емоционалното развитие включва усложняващо се във времето взаимодействие между когнитивна, емоционална, физиологична и социо-културна система.

Това е теоретичен текст. Представени са множество хипотези, теории, изследвания от области на психологичното познание, които са се обособили, развиват се отделно и имат специфичен понятиен апарат. Това са: психология на развитието, релационна (отношенческа) психоанализа, Теория на привързаността, неврофизиология и невропсихоанализа. Съпоставянето на различните хипотези изисква непрекъснато уточняване на понятия и термини. За да не се превърне този текст в речник и за да не се изпада в спорове около превода, всяко ново понятие е дадено в италик, като при първото му въвеждане, в скоби е посочен оригиналът на английски. Преводите са на автора и понякога се различават от други преводи на същото понятие на български. Това решение е продиктувано от необходимостта текстът да бъде с едно звучене, максимално разбираем за четящия го на български.

В текста почти липсват цитати. Използваните източници на идеите са посочени в скоби, но тъй като оригиналните текстове са преведени, перефразирани или преразказвани, цитиране в кавички и със страници няма. Изключение правят само няколко източника на български или утвърдени преводи на класически психоаналитични текстове.

Някои автори като Фройд, Уиникът, Пиаже и др са цитирани с двойна година – годината на използваното издание или превод и годината на първо издаване на текста. Подобно двойно датиране е предпочетено за улеснение на читателя при рефериране на добре познати източници, известни с оригиналната си година на издаване.

Друга група понятия или словосъчетания не са в италик, но са дадени с главна буква. Понятието „Селф“, дефинирано като: комплексна, динамична, непрекъснато в развитие структура, която се проявява във взаимодействието с другите, не се припокрива с често използваното в преводите „личност“. Въпреки непривичното му звучене на български език, този вариант е предпочетен, с надеждата за по-лесна ориентация в обсъжданите идеи. Производните понятия като „Истинен Селф“ и „Фалшив Селф“ също са дадени с главна буква.

По традиция в теорията на привързаността и отношенческата психоанализа, като взаимозаменяеми се използват понятията: майка, майчина фигура, родители, родителски фигури, (основен) грижещ се. В текста са изтъкнати допълнителни аргументите за подобно решение и са упоменати изключенията.

В пасажите с по-дребен шрифт са описани някои експериментални постановки, които са често цитирани и добре познати като названия, но е важно да присъстват и с малко по-детайлно представяне във фоновото знание на четящия.

Организация на книгата

Книгата включва четири различни по обем части, в които са проследени идеи и изследвания от последните двадесет години, относно психичното развитие и качеството на ранните отношения с грижещите се фигури.

Първата част представлява обширно, исторически организирано представяне на понятието ментализация. Въвеждането му в научно обръщение е проследено в

сравнителен план с други, свързани и частично припокриващи се концепти като инсайт, емпатия и др. Критично са обсъдени въпросите за необходимостта от ново понятие, превода и формата му на съществително и глагол (ментализация и ментализиране). Наред с множеството дефиниции (дадени в **болд** и **италик**), за улесняване на ориентацията в теоретичните и прагматичните сфери на Теорията за ментализацията са представени подробно четирите дименсии – имплицитно-експлицитно ментализиране, ментализиране отнесено към себе си и ментализиране отнесено към другия, афективно ментализиране и когнитивно ментализиране, вътрешно и външно ментализиране. В последната, трета глава, са обобщени идеите за развитието на капацитета за ментализация като основаващ се на чувството за агентност. Водещо е допускането, че ако човек не е разпознат и признат в своята субективност и влияние върху социалния свят не би могъл да развие усещане и познание за себе си и за другите като субективни взаимовлияещи си същества.

Втората част е най-голяма като обем. Спазвайки хронологията в развитие на идеите, в нея са представени фрагменти от психоаналитични хипотези, обобщени са множество аспекти от теорията на привързаността и през понятието за родителски рефлексивни функции е изложена хипотезата на теорията за ментализацията за влиянията на родителските фигури върху социо-емоционалното развитие на детето. В пета глава е разгледана несъстоятелността на противопоставянето наследственост – среда и е изведена водещата позиция, че човешките отношения структурират мозъчните връзки (Siegel, 1999). Шеста глава представя фрагменти от психоаналитичните идеи за динамиката на фантазии, проекции и идентификации в ранните родителско-детски отношения. Развитието на бебето е описано като случващо се в непрекъснатия поток на реалните отношения и съзнавани и несъзнавани психични процеси. Фантазиите на родителските фигури пренасят историята на предходните поколения и тяхното собствено детство и оказват реално дълготрайно влияние върху развитието на следващите поколения. Потенциалът на ранните отношения, да доведат до пълноценно емоционално и личностно развитие или защитно изкривяване и отдалеченост от собствените преживявания е представен през идеите на Уиникът за взаимното създаване на майката и бебето през грижата. С известна условност може да се смята, че теоретичните понятия и конструкции на Уиникът (майчини грижи, обгрижваща среда, Фалшиф Селф и др) са операционализирани в теорията на привързаността. Названата от Уиникът система от грижи, в която и благодарение на която е възможно развитието, намира операционализиране в конкретни поведенчески характеристики и мисловни модели, представени в теорията на привързаността. Глава седма започва с представяне на класическите идеи на Джон Боулби, Мери Ейнсуърт и Мери Мейн за мотивиращите фактори, биологичните дадености и поведенческите модели на привързаността. Ясно дефинирани са четири аспекта на привързаността – поведение, движеща сила на развитието, отношение в диада и субективно преживяване (организирано във Вътрешни работни модели). Подробното представяне на множеството аспекти на привързаността е направено с цел да се преодолее наивното опростяване (Fonagy & Target, 2005) и свеждане на родителско-детските взаимодействия само до изграждане на модели на отношения. Развитието на идеите за привързаността са

представени с акцент върху по-малко известните хипотези за поведенческите системи на привързаност, грижа и изследване на света, които взаимодействат си постигат баланс в отношенията и вътрешните напрежения. В търсене на многобройните приноси на теорията на привързаността, наред с класическите автори са представени и някои значими идеи и изследвания на по-малко познатите автори като: Патриция Критенден, Каръл Джордж, Карлът Лионс-Рут, и др.

Директният отговор на въпроса за родителските влияния е зададен в хипотезата за връзката на родителските модели на привързаност със качеството на привързаността, която се развива у детето, което те отглеждат. Изненадващите слаби връзки, които обобщените данни върху големи извадки разкриват, поставят методологични и теоретични въпроси. Седма глава завършва с въвеждането на изследователската хипотеза, включваща ментализацията като един възможен модел, запълващ празнината в обясненията на връзката между родителското социо-емоционално функциониране и изграждането на психичните структури и механизми у детето. Родителските рефлексивни функции са емпирично доказан медиатор на родителските влияния върху детското развитие.

Третата част обобщава множество когнитивни, психоаналитични и неврологични изследвания, обединени около търсенето на механизми, правещи възможно постигането на разбиране за субективността и преживяванията, както своите собствени, така и на другите хора. Представени са на т. нар. силни и слаби интерсубективисти. Първите са обединени около процесите на ранна имитация, подкрепени от огледалните неврони и теорията на Андрю Мелцоф за другия „като мен“ (Meltzoff, 2011; Meltzoff & Brooks, 2001). Вторите разглеждат социалния микроскоп на диадата майка-бебе в теорията на Беатрис Бийби (Beebe, 2014; Beebe & Lachmann, 2014). Перспективата на ментализацията е въведена през модела за социалната био обратна връзка на Георг Гергели и Питър Фонаги (Fonagy, Gergely, Jurist, & Target, 2002; Gergely & Watson, 1996). Ментализирането е представено като механизъм за изграждане на репрезентации от втори ред – репрезентация за идеите, съдържанията и действията в психичното. Връзката на човешките отношения с мозъчното функциониране и структуриране е обобщено представена в теорията на Алън Шоър за невробиология на сигурната привързаност (Shore, 2011; Shore & Marks-Tarlow, 2017).

Последната, четвърта част, е в известен смисъл епилог, защото задава широката контекстуална рамка и посоката на бъдещи изследователски търсения.

Summary: Mentalisation is the ability to seek and find answers to the psychic dynamic, to imagine what is happening in the other person's mind and heart, but also in ours, and to tolerate that we can never be completely sure of what we find and understand, and without losing meaning to continue in this direction.

This text aims to offer another perspective on early childhood development through the theory of mentalization. The summary of different views on socio-emotional development is given in three parts, using as organizing center three ancient Greek myths. The myths were chosen not because of the many psychoanalytic, literary, and philosophical interpretations they gave rise to, but rather besides them. Myths in this text are aimed to

provoke projections they are rather used as a canvas frame. The questions they provoke are more important than the interpretations.

The first is the myth Athens's birth from the head of Zeus. In answer to the question: What does it mean to be born from your parent's head, are presented psychoanalytic ideas about the parent's conscious and unconscious fantasies and representations, which through the processes of projection, identification and projective identification, participate in the construction of mental structures in the continuous flow of emotional exchange. The second leading question about the myth of Athens and Zeus is related to the phrase about the appearance of Athens from her father's head "in full combat gear." What is the equipment that a baby is born with, what are the givens and potentials, these are questions that are addressed within the attachment theory. Mentalization theory gives a new perspective on parent-child relational dynamics, through the concept of parental reflective functions. Being born from the head of your parents means being thought of, wanted and dreamed, but also accepted and recognized as a unique human being, other than parental fantasies. Drawing on Sheldon Bach's poetic metaphor for the role of mentalization in childhood development, Arieta Slade describes the symbolic necklace of connected experiences as the most valuable gift from the parent (Slade, 2008). Being born from the head of parents is not a momentous act. Birth and development require a guaranteed place in the mind of the other, as well as his or her ability to hold, explore and process this "weight in the head".

The theories, hypotheses and methods in the second part are united because the models offered are related to factors in parental functioning. Concepts such as responsiveness, insight, parental reflective functions, or temperament focus on factors related to one person in the dyad. Although these are relationship theories that place the dyad as the unit of analysis, and often the whole family context, they are different from the systemic and / or intersubjective theories proposed in the next section.

The second myth is the Narcissus myth. Its use here stands as far away as possible from the pathology of Narcissistic Personality Disorder. The myth-provoking question is an invitation to imagine what would happen if a human baby were in place of Narcissus. Would it make a difference if the baby was three, five or nine months old? The theories organized around the Narcissus myth keep in focus of early socio-emotional development on the construction of Self and emotional regulation. Under certain conditions, associated with a lack of interaction, and social reflection, the inevitable outcome known from the Narcissus myth is confirmed.

The last story is the legend of Orpheus. Its use is an invitation to the imagination and courage to explore unknown worlds. If one has to rely on one and only means along the way, the answer to the theory of natural pedagogy read through mentalization is: "epistemic trust." The processes of transmission of experience, cultural influences and models occur in terms of trust and / or recognition of authority. It is an attempt to bring the "prophets" back to their own countries to impart knowledge and technology of living.

Some features of the text and concepts

There are no clear cut answers to be found in the text. There are research data - important, new, with the potential to change child-rearing practices and therapeutic interventions. The text presents guidelines and many new questions. Consideration of the development

of socio-emotional capacity does not follow the course of consideration of emotions, outlined by Darwin (Darwin, 1872) and developed by Ekman (Ekman, Friesen, & Ellsworth, 1972) and Izard (Izard, 1977). The list of the so-called simple emotions, their correlates in facial expression, and the coding system, which Ekman and researchers from this paradigm claim to be universal, can be found elsewhere (Ekman, 1984). Instead of discussing contradictory opinions about whether certain discrete emotions exist in the earliest period as innate, universal, and biologically deterministic, the unifying ideas are presented that emotional development involves a time-consuming interaction between the cognitive, emotional, physiological and socio-cultural systems.

This is a theoretical text. A number of hypotheses, theories, research in the fields of psychological knowledge are presented, which have been separated, developed separately and have a specific conceptual apparatus. These are: developmental psychology, relational psychoanalysis, attachment theory, neurophysiology and neuropsychology. Comparison of different hypotheses requires continuous clarification of concepts and terms. In order to avoid turning this text into a dictionary and discussion on translation, every new concept is given in *italics*, with the original in English in parentheses. The translations are by the author and sometimes differ from other translations of the same concept in Bulgarian. This decision is taken for the purposes of text cohesion.

There are almost no quotations in the text. The sources of ideas used are shown in brackets, but as the original texts are translated or paraphrased. Only a few sources of Bulgarian or established translations of classical psychoanalytic texts are an exception.

Some authors, such as Freud, Winnicott, Piaget, etc., have been cited for a two-year period - the year of the edition or translation used and the year of first publication of the text. Such double dating is preferred to facilitate the reader in referencing well-known sources known for their original year of publication.

Another group of concepts or phrases are not in Italian, but are given in capital letters. The term *Self*, defined as: a complex, dynamic, constantly evolving structure that manifests itself in interaction with others, does not overlap with the commonly used "personality" in Bulgarian translation. Despite its unusual sound in Bulgarian, this option is preferred, with the hope of an easier orientation in the ideas discussed. Derivative terms like *True Self* and *False Self* are also given in capital letters.

Traditionally, in the theory of attachment and relational psychoanalysis, the terms: mother, mother figure, parents, parental figures, (primary) caregiver are used interchangeably. The passages in smaller font describe some experimental productions, which are often cited and well known as titles, but it is important to be present with a slightly more detailed representation in the background of the reader.

Organization of the book

The book includes four different sections, which trace ideas and research from the last twenty years, on development and quality of early relationships with caregivers.

The first part is a broad, historically organized presentation of the concept of mentalization. Its introduction has been traced in a comparative fashion with other related and partially overlapping concepts such as insight, empathy etc. The issues of the need for a new concept, its translation and its form of noun and verb (mentalization and mentalizing) have been critically discussed. In addition to the many definitions (given in

Bold and Italic), the four dimensions – Implicit/Explicit, Self/Other, Inner/Outer, Cognitive/Affective mentalization are defined. The last, third chapter, summarizes the ideas for developing the capacity for mentalization as based on a sense of agency. The leading assumption is that if a person is not accepted and recognized in his subjectivity and influence on the social world, he would not be able to develop a sense and knowledge of himself and others as subjective mutually affecting beings.

The second part is the largest in volume. Adhering to the chronology in the development of ideas, it presents fragments of psychoanalytic hypotheses, summarizes many aspects of attachment theory, and, through the notion of parental reflective functions, focusses on the theory of mentalization and the effects of parental figures on the socio-emotional development. Chapter five examines the outdated opposition heredity - environment and seconds the position that “Human connections create neuronal connections” (Siegel, 1999, p. 85). Chapter six presents psychoanalytic ideas about the dynamics of fantasy, projection, and identification in early parent-child relationships. Baby development is described as happening in a continuous flow of real relationships and conscious and unconscious mental processes. The fantasies of parental figures convey the history of previous generations and their own childhood and have a real lasting impact on the development of next generations. The potential of early relationships to lead to full emotional and personal development or protective distortion and distance from one's own experiences is presented through Winnicott's ideas for the mutual creation of mother and baby through care. It could be argued that Winnicott's theoretical concepts and constructs (maternal care, early environment, False Self, etc.) have been operationalized in attachment theory. Chapter seven begins with introducing the classic ideas of John Bowlby, Mary Ainsworth and Mary Main on motivating factors, biological prerequisites, and behavioral patterns of attachment. Four aspects of attachment are clearly defined - behavior, motivational, dyadic, and subjective experience (organized in Internal Working Models). The detailed presentation of the many facets of attachment is designed to overcome naive simplification (Fonagy & Target, 2005) of reducing parent-child interactions only to building blocks of later relations. The development of attachment ideas is given through hypotheses of interaction of behavioral systems of attachment, care system, and exploration system aiming to achieve a balance in relationships and internal tensions. In search of the numerous contributions to attachment theory, some of the classical authors and other less known authors, such as: Patricia Crittenden, Carl George, Carlan Lyons-Ruth, and others, have been presented.

The direct answer to the question of parental influences is given in the hypothesis of the relationship of parental attachment patterns to the quality of attachment that develops in the child they are nurturing. Chapter Seven concludes with the introduction of the research hypothesis, including mentalization as a possible model, filling the gap in explaining the link between parental socio-emotional functioning and the construction of the child's mental structures and mechanisms. Parental reflective functions are an empirically proven mediator of parental influences on childhood development.

The third part summarizes the many cognitive, psychoanalytic and neurological studies united around the search for mechanisms that make it possible to gain an understanding of subjectivity and experiences, both of one's own and that of others. They are presented to

the so-called strong and weak intersubjectists. The former are united around the processes of early imitation, supported by mirror neurons and Andrew Meltzoff's "like me" theory (Meltzoff, 2011; Meltzoff & Brooks, 2001). The second examines the social microscope of the mother-baby dyad in Beatrice Beebe's theory (Beebe, 2014; Beebe & Lachmann, 2014). The perspective of mentalization is introduced through the social biofeedback model of Georg Gergely and Peter Fonagy (Fonagy, Gergely, Jurist, & Target, 2002; Gergely & Watson, 1996). Mentalizing is presented as a mechanism for building second-order representations - a representation of ideas, content and actions in the mind. The relationship of human relations to brain functioning and structuring is summarized in Alan Shore's theory of neurobiology of secure attachment (Shore, 2011; Shore & Marks-Tarlow, 2017).

The last, fourth part, is in a sense an epilogue because it sets the broad contextual framework and direction of future research.

II. МОНОГРАФИЯ (НА БАЗАТА НА ЗАЩИТЕН ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН "ДОКТОР")

2. Ханчева, К. (2019). *Детето, семейството и вътрешният свят. Отношенчески психоаналитични теории за развитието*. София, ВББ. ISBN 978-954-9352-34-4

Въпросът, провокирал написването на този текст се корени в любопитството към взаимодействията си човешки същества, като източник на психичното преживяване за себе си, в своята индивидуалност; на познанието за Другия, като подобен на мен; и на съпреживяването, конструирането и адаптирането към т. нар. реалност.

Излагането на идеи в търсене на отговори за ролята на Другия в психичното структуриране и функциониране ще следва донякъде историческата последователност, подкрепена от логиката, че новостите в развитието (на психичното, а и на познанието като цяло), включително новите идеи се разглеждат като част от процес, невинаги ясно артикулиран, но задължително логически аргументиран. Идеите на авторите ще бъдат изложени в контекста на психоаналитичните базисни допускания и коментирани в по-широкия кръг от идеи в психология на развитието.

Психоаналитичната рамка на изложението предполага проследяване на идеите за психичната структура, участието, съучастието и формите на представителство на другите в развитието и функционирането на индивида. Наред с прозрения за човешката природа (каквато е идеята за несъзнаваното), имащи незатихващ отзвук във всички области на човешкото познание, психоаналитичните теории за развитието провокират въпроси, нямащи еднозначен отговор. Критериите въведени за принадлежност на теорията към психоаналитичната парадигма, каквито са приемане на несъзнаваното и едиповия комплекс, получават нов прочит и звучене при обединяването на психоанализата с теория на привързаността и невробиологичните открития от последните десетилетия. В съвременното си многообразие психоаналитичните идеи продължават да бъдат обединени около

няколко основни допускания за природата на психичното, организацията и функционирането му. Структурната хипотеза, формулирана от Зигмунд Фройд през 1923, и динамиката на взаимодействията между инстанциите, представена метафорично в образа на ездача, принуден да овладява превъзхождащия го по сила кон, като при това го насочва в избраната посока, получават нови контекстуални помествания, но изразено в стилистиката на концептуалните метафори (Lakoff & Johnson, 1999), ездачът и конят препускат по полетата на психоаналитичните текстове и изследват променения пейзаж на пост-модерното, пост-индустриалното и пост-картезианско време. Постмодерната критика към теориите, разглеждащи развитието на Аза, е насочена към едно от основните допускания на всички тези теории и в частност на психоаналитичните, че Азът представлява относително стабилна, организираща ядрена структура. Това, което постмодерните теории противопоставят, е допускането, че Азът е множествена, непрекъснато в процес на развитие, нестатична същност. Контекстуалните промени и различията в преживените взаимодействия, произтичащи от тези променени условия, са в центъра на феноменологичните хипотези. Подобно допускане в същността си репродуцира една от основните линии на развитие в психодинамичните теории – школата на обектните отношения, отчасти идеите на Жак Лакан, теорията на привързаността, интерсубективният прочит на Даниел Стърн и идеите на Филип и Робърт Тайсън за нелинейни динамични системи. Понятието позиция, формулирано през 1930 г. и разработено през 1935 год. в „Принос към психогенезата на маниакално-депресивните състояния“ от Мелани Клайн се въвежда именно с цел да измести акцента към непрекъснатия процес на флукуация между различни форми на организация на Аза и отношенията му с вътрешните и външните обекти. Структуралистките идеи на ортодоксалния фройдизъм, заявени като хипотетични и условни още от самия си създател, са доразвити в рамките на самата психоаналитична парадигма.

В търсене на единен терминологичен апарат, през годините, различните автори са въвеждали сложни и спорни диференциации за назоваването на структурата и психичното преживяване за себе си. Около водещите понятия – Аз (Ego), Селф (Self), идентичност (Identity) – се формират направления и споровете за единицата на изследване формулирана като психология на един или двама (без да се пропуска афористичното „психология на никого“, стремяща се да наложи и на езиково ниво системния възглед и мисленето за човешките същества). В обзора на теориите се следват максимално коректно идеите и понятията на отделните автори като се цитират текстовете и по-рядко критически обобщения върху теориите. Текстът представлява опит за проследяване на логика на организация на структурите и процесите в психичното развитие, от позицията на развиващата се и неединна психоаналитична парадигма.

Прегледът на психоаналитични идеи цели проследяване на прехода от структурни към феноменологични теоретизации на психичната организация. Водещият прагматичен въпрос е по какъв начин родителските фигури участват в структурирането, развитието и функционирането на детската личност. Въпросът за мястото и ролята на родителските фигури, разкрити през посоките и механизмите на

влияние е представен в първите две части на книгата. Първата, проследява позициите на психоаналитични теории за представителствата на родителските фигури в структурата на детската личност и функционирането ѝ в адаптивния или дезадаптивния край на спектъра от поведения. Във втората са систематизирани идеите за механизмите на влияние. Процесът на идентификация в множество различни интерпретации се приема за фундаментален при разглеждането на механизмите на съотнасяне, структуриране и функциониране на психичното при индивида, диадата, триадата и групата. Следствията на идентификация се разискват във връзката им с имитацията, афективното настройване, напасването и някои неврологични механизми (въплътена симулация, соматичен маркер). Предполага се, че процесите на идентификация задават динамиката на развитието в структурирането, защитите и отношенията на Аза с другите инстанции, с външния и вътрешен свят и с обектите.

Настоящата разработка предлага подход към въпросите за развитието през структуриращата роля на взаимоотношенията.

Организирането на психоаналитичните теории е възможно поне по три основни критерия, формулирани като въпросите:

1. Кои са движещите сили на развитието? В отговор се формулират: теория на нагоните (Фройд, Клайн), теория за търсещото обекти либидо (Феърбърн), теория за сигурността като първичен мотиватор (Сандлър, Боулби), теорията за индивидуацията на Малер, Пайн и Бергман, Теорията на Лихтенберг за мотивационната система на привързаност-афилиация и др.

С въвеждането на интересубективната теория, проследяваща линиите на развитие на Селфа, Даниел Стърн, позовавайки се на данни от наблюдения на бебета, разпознава в множество прояви движещи сили на развитието. Множеството мотивационни системи поставят под въпрос допусканията за принадлежността на инстинктите само към То и класическата теория за двата инстинкта и изправят теоретиците пред необходимостта да се преформулира въпроса за движещите сили от позицията на наличие на множество отделни, но взаимосвързани мотивационни системи като привързаността, компетентност-усъвършенстване, любопитство и др. Теориите ще бъдат представяни с акцентите, които те поставят на определена движеща сила, а въпросът за предлагането на йерархичен и развитиен модел, съчетаващ мотивационните системи ще бъде оставен на бъдещи теоретични спекулации и/или верификации.

2. Вторият въпрос е за хода на развитието и може да бъде разделен на две в зависимост от постулираната началната точка на развитие и последващата линия темп и диференциация на структурите в развитието. Идеите за аутистична, симбиотична фаза за бариера пред стимулите са опровергани от емпирични изследвания и наблюдения на бебета.

Функционирането на То и Аз се приема за налично от момента на раждане и двата принципа въведени от Фройд – на удоволствието и на реалността се развиват в диалектическо взаимодействие от началото на живота. Различни са възгледите за степента на изграденост на Аз с (предза)дадени или възникващи функции като памет, перцепция, амодална репрезентация, разпознаване на инварианти и т.н.

Школата на обектните отношения, предполага, че за началният период на недиференцираност са присъщи субективните преживявания на сигурност и принадлежност и в този смисъл началната точка при тях съвпада с фазата на симбиоза по Малер, а времево е изтеглена напред, там където Малер разполага аутистичната фаза.

Наситената образност и метафорите, с които се говори за произхода на психичното задават запомнящ се емоционален фон на излаганите позиции, но малко допринасят за разбирането на водещата епистемологична схема. Теориите приемащи за отправна точка човекът като единичен обект на изследване (т нар. Психология на човека като единица) са критикувани, че използват идеята за изолираното, аутистично същество или образа на кипящия котел, без да отчитат отношенията в диада (Beebe, Rustin, Sorter, & Knoblauch, 2003a,b). С въвеждането на понятието за споделеното психично, фокусът на вниманието се измества към диадата и взаимодействието, но по-скоро като принципи на функциониране в зрелостта, а не толкова като модели отговарящи на въпроса за произхода на психичното. Философите постулират (без да привеждат доказателства) пораждането на психичното в изначалната диалогичност – дори и в монолога се предполага слушател (Бахтин, 1976) – и удържането на идентичността като процес на размяна със значимите други (Taylor, 1991 цит. по Beebe et al., 2003b). Данните от наблюдения в първите месеци от живота, разкриват сложна картина на взаимни размени и вродена чувствителност към съответствие (correspondence), съотнасяне (matching), посредством времеви и морфологични маркери (Meltzoff & Moore, 1998; Stern, 1985; Trevarthen, 1993), което се разглежда като доказателство за интересубективността при новороденото. Понятието на Стърн за афективно настройване, като крос-модално съотнасяне на време, форма и интензивност превежда картината на интересубективното развитие към когнитивното разбиране за организиране на опита в предсимволични единици (репрезентации), добавено към афективното ядро на преживяването на собственото съществуване.

Наложените през последните десетилетия философски и психологически концептуализации отдават предпочитание на начална картина на състояние на човешкото същество в заедност, а не самотност и изолация. Налага се възгледа за вроденост на базисните чувства (преживявания) на свързаност, афилиация, привързаност и сигурност. Теорията на привързаността, предполага наличие на биологични предпоставки и придобити поведения, които като крайна точка водят до развитие на привързаност. Генерализираните репрезентации на интеракции (РИГ) и поканения/предизвикан съучастник (според терминологията на Даниел Стърн) са съкровищницата на чувствата, описани от Маргарет Малер и приписани на преживяването за двойното единение. С известна условност може да се твърди, че за Малер свързаността е провал в диференциацията, за Стърн и интересубективистите – прогрес и успех на психичното функциониране.

Принципът на обобщаване на различните възгледи в отговора на въпросите за траекторията и темпа на промяна или натрупване във времето поражда стадиални теории, теории за нелинейните динамични системи или за паралелното развитие на множеството аспекти на Селфа. Парадоксът на развитийния процес става обозрим

при приемането, че компонентите в системите се развиват с постепенно нарастване, а целия процес е флуиден с придвижването на системите от просто към комплексно организирани. Развитието е резултат от взаимодействието между елементите на отделните системи и средата. Поради това, когато няколко интерактивни системи постигнат кохезия, в определен момент от време, тяхната организация оформя определен патерн и именно този патерн се преживява (осъзнато или несъзнавано) като вътрешно състояние или Чувство за себе си (Stern, 1990, 2002). Състоянията или повтарящите се елементи стават все по-интегрирани и човек преживява усещане за континуитет и чувство за вътрешна кохезия (Emde, 1983).

3. Въпросът, в чийто отговор са представени теориите в този текст е: Как Другият присъства в структурирането на психичното и функционирането на индивида? Отговорите са групирани в следните категории: 1) обект на нагоните; 2) обект в непрекъснато съотнасяне с вътрешните обекти; 3) обект, чиято репрезентация във взаимодействието си с репрезентацията на себе си е в основата на психичния живот (конфигурациите на отношения са вътрепсихичен организатор на смисъла приписван на преживяванията от субекта); 4) недиференцирано единство и полюс на диада, външен агент на развитието (Боулби, Уиникът); 5) субект със собствен център. Развитието на теориите следва хронологичния порядък от класическите идеи на Фройд през Школата на обектните отношения, репрезентационните структури до интересубективността. В тази линия са вмъкнати и идеите на Уиникът с акцент върху достатъчно добрата майка и аспекти от теорията на привързаността, проследяващи претворяването на отношенческите модели във вътрешни работни модели.

Summary: The question that provoked writing of this text is rooted in curiosity about interacting human beings, as a source of psychic experience for themselves, in their individuality; the knowledge of the Other, possibly being “like me”; and of experiencing, constructing and adapting to the so-called reality.

The presentation of ideas in search of answers for the role of the Other in mental structuring and functioning will follow, to some extent, the historical sequence, supported by the notion that new paradigms in the development (of the psychic as well as of epistemology), are regarded as part of a process not always clearly articulated, but necessarily logically justified. The ideas of the authors will be presented in the context of psychoanalytic basic assumptions and commented on in the wider range of ideas in developmental psychology.

The psychoanalytic framework of the exposition involves tracing ideas about the psychic structure, interactions, and forms of representation of others in the development and functioning of the individual. Along with insights on human nature (such as the idea of the unconscious) that have an echoing resonance in all areas of human knowledge, psychoanalytic theories of development provoke questions that have no definite answer. The criteria introduced for theory to be part of the psychoanalytic paradigm, such as the acceptance of the ideas about the unconscious and the Oedipal complex, have received new interpretations with integration of psychoanalysis with attachment theory and neurobiological discoveries of recent decades. In today's diversity, psychoanalytic ideas continue to be united around several basic assumptions about the nature of the psychic, its

organization and functioning. The structural hypothesis formulated by Sigmund Freud in 1923 and the dynamics of interactions between instances, presented metaphorically in the image of a rider, forced to master the powerful horse, while directing it in the chosen direction, receive new contextual premises but the stylistics of conceptual metaphors (Lakoff & Johnson, 1999), the rider and the horse traverse the fields of psychoanalytic texts and explore the changed landscape of post-modern, post-industrial and post-Cartesian times. The postmodern critique of the theories that examine the development of the Self is directed at one of the basic assumptions of all these theories, and in particular the psychoanalytic, that the Self is a relatively stable, organizing nuclear structure. What the postmodern theories contradict is the assumption that the Self is a multiple, non-static, continuously evolving entity. Contextual changes and differences in the lived interactions that result from these changed conditions are at the heart of phenomenological hypotheses. Such an assumption essentially reproduces one of the main lines of development in psychodynamic theories - the school of object relations, partly Jacques Lacan's ideas, attachment theory, Daniel Stern's intersubjective reading, and Phyllis and Robert Tyson's ideas for nonlinear dynamical systems. The term position, formulated in 1930 and developed in 1935 in Melanie Klein's "Contribution to the Psychogenesis of Manic-Depressive States," is precisely intended to shift the focus to the ongoing process of fluctuation between the various forms of Ego organization and relationships with its internal and external objects. The structuralist ideas of orthodox Freudism, stated as hypothetical and conditional by its creator, are further developed within the psychoanalytic paradigm itself.

In the search for a single terminology apparatus, over the years, various authors have introduced complex and contentious differentiations for naming structure and mental experience for themselves. Around the leading concepts - I (Ego), Self (Self), identity (Identity) - there are directions and disputes about the unit of study formulated as psychology of one or two (without omitting the aphoristic "psychology of noone", seeking to it also required a systematic view and thinking of human beings at the linguistic level). The review of the theories follows the ideas and concepts of the individual authors as correctly as possible, citing the texts and, rarely, critical summaries of the theories. The text is an attempt to follow the logic of organization of structures and processes in mental development, from the perspective of a developing and non-unified psychoanalytic paradigm.

The review of psychoanalytic ideas seeks to trace the transition from structural to phenomenological theories of psychic organization. The leading pragmatic question is how parents are involved in the structure, development and functioning of the child's personality. The question of the place and role of parental figures revealed through the directions and mechanisms of influence is presented in the first two parts of the book. The first one traces the positions of psychoanalytic theories about the representations of parental figures in the structure of the child's personality and its functioning at the adaptive or maladaptive end of the spectrum of behaviors. The second systematizes ideas about mechanisms of influence. The process of identification in many different interpretations is considered fundamental in considering the mechanisms of relating, structuring and functioning of the mental in the individual, the dyad, the triad and the

group. The consequences of identification are discussed in relation to imitation, affective tuning, adaptation, and some neurological mechanisms (embodied simulation, somatic marker). It is assumed that the processes of identification determine the dynamics of development in the structuring, protection and relations of the Self with other instances, with the external and internal worlds and with objects.

The present development offers an approach to development issues through the structuring role of relationships.

Organizing psychoanalytic theories is possible through at least three basic criteria, formulated as questions:

1. What are the drivers of development? In response, the following are formulated: the theory of the urges (Freud, Klein), the theory of the object seeking libido (Fairburn), the theory of security as the primary motivator (Sandler, Bowlby), the theory of Mahler, Pine and Bergman individuation, the theory of Lichtenberg for the motivational attachment-affiliation system, etc.

With the introduction of intersubjective theory tracing the lines of self development, Daniel Stern, referring to infant observation data, recognizes in many manifestations the drivers of development. Many motivational systems call into question the assumptions of instincts belonging only to To and the classical theory of the two instincts, and confront theorists with the need to reformulate the question of the driving forces from the standpoint of the presence of many separate but interrelated motivational systems such as attachment, competence-refinement, curiosity and more. The theories will be presented with the emphasis they place on a particular driving force, and the question of proposing a hierarchical and developed model combining motivation systems will be left to future theoretical speculation and / or verification.

2. The second question is about the course of development and can be divided into two depending on the postulated starting point of development and the subsequent line of pace and differentiation of structures in development. The idea of an autistic, symbiotic phase for the stimulus barrier is refuted by empirical studies and observations of infants.

The functioning of He and I is considered to be present from birth and both principles introduced by Freud - pleasure and reality, develop in a dialectical interaction from the beginning of life. There are different views on the degree of construction of the Self with (pre) given or emerging functions such as memory, perception, amodal representation, recognition of invariants, etc. The Object relations school implies that subjective experiences of security and belonging are inherent in the initial period of non-differentiation, and in that sense the starting point coincides with the Mahler symbiosis phase, and is temporally pulled forward where Mahler has the autistic phase.

The saturated imagery and the metaphors that speak about the origin of the psychic set a memorable emotional background to the positions presented, but do little to understand the leading epistemological scheme. Theories that take man as a single object of study (so-called psychology of man as a unit) have been criticized for using the idea of an isolated, autistic being or the image of a boiling cauldron without taking into account relationships in the dyad (Beebe, Rustin, Sorter, & Knoblauch, 2003a, b). With the introduction of the concept of the shared psychic, the focus of attention shifts to dyad and interaction, but rather as principles of functioning in adulthood rather than models that answer the

question of the origin of the psychic. Philosophers postulate (without providing evidence) the emergence of the psychic in the original dialogic - even in the monologue, a listener is supposed (Bakhtin, 1976) - and the retention of identity as a process of exchange with significant others (Taylor, 1991, cited in Beebe et al. , 2003b). Observational data in the first months of life reveal a complex picture of reciprocal exchange and innate sensitivity to correspondence through timing and morphological markers (Meltzoff & Moore, 1998; Stern, 1985; Trevarthen, 1993). which is seen as evidence of intersubjectivity in the newborn. Stern's notion of affective tuning, as a cross-modal correlation of time, form, and intensity, translates the picture of intersubjective development into cognitive understanding of organizing experience in pre-symbolic units (representations) added to the affective core of experiencing one's own existence.

The philosophical and psychological conceptualizations imposed in recent decades favor an initial picture of the state of the human being in common, rather than loneliness and isolation. It is necessary to look at the innate basic feelings (experiences) of connectedness, affiliation, attachment and security. Attachment theory implies the existence of biological prerequisites and acquired behaviors that ultimately lead to attachment development. Generalized representations of interactions (RIGs) and invited / evoked accomplices (according to the terminology of Daniel Stern) are the treasure trove of feelings described by Margaret Mahler and attributed to the experience of double union. With some conventionality, it can be argued that for Mahler, connectivity is a failure in differentiation, for Stern and intersubjectivists - the progress and success of mental functioning.

The principle of summarizing the different views in answering the trajectory questions and the rate of change or accumulation over time gives rise to stage theories, theories about nonlinear dynamical systems, or to the parallel development of multiple aspects of Self. The paradox of the development process becomes observable in accepting that the components in the systems develop with a gradual increase, and the whole process is fluid with the movement of the systems from simply to complexly organized. Development is the result of the interaction between the elements of individual systems and the environment. Therefore, when several interactive systems achieve cohesion, at a certain point in time, their organization forms a particular pattern, and it is this pattern that is experienced (consciously or unconsciously) as an internal state or sense of self (Stern, 1990, 2002). States or recurrent elements become more integrated and one experiences a sense of continuity and a sense of inner cohesion (Emde, 1983).

3. The question in which the theories in this thesis are presented is: How is the Other present in the structuring of the mental and the functioning of the individual? The answers are grouped into the following categories: 1) subject to impulses; 2) an object in constant relation with the internal objects; 3) an object whose representation, in its interaction with the representation of itself, is at the heart of the psychic life (the configurations of relationships are the intra-mental organizer of the meaning attributed to the experiences of the subject); 4) undifferentiated unity and pole of the dyad, external agent of development; 5) entity with its own center.

The development of theories follows the chronological order from Freud's classical ideas through the Object Relations, representational structures to intersubjectivity. Included in

this line are Winnicott ideas, with an emphasis on a goodenough mother and aspects of attachment theory that trace the transformation of relational models into internal working models.

III. ГЛАВИ ОТ КНИГИ (В КОЛЕКТИВНИ МОНОГРАФИИ)

3. Hancheva, C. (2018). Child Refugee: Transition, migration, and transitional phenomena. In A. Hamburger, C. Hancheva, S. Ozcuremec, C. Scher, B. Stankovic, S. Tutnjevic (Eds.), *Forced Migration and Social Trauma: Interdisciplinary Perspectives from Psychoanalysis, Psychology, Sociology and Politics* (pp. 149-158). London, New York: Routledge. ISBN 987-1-138-36181-2

Резюме: Споменаването на бежанци, особено когато това са деца, непременно извиква асоциации под формата на картини от новинарските хроники, спомени от чутото или видяното и емоции. Независимо от личната история, професионалната и индивидуалната ангажираност с проблема, темата неотменно резонира силно във всеки от нас. За онези, които са преживели някакво преселение (доброволно или принудително), съживяването на спомените може да бъде болезнено и неприятно, поради което да предпочитат да избягват темата. За други, спомените могат да провокират импулс за действие – да спасяват, да помагат или обратно, да откъсват и унищожават. Често изненадващо силна вътрешната реакция се поражда именно у онези, за които опитът от подобен характер остава недостъпен, отвъд съзнаването. Често сме свикнали да търсим убежище в цифрите, но в този случай, статистиката само ще засили шоквата вълна от провокираните асоциации: едно на всеки 200 деца е дете-бежанец (Garin, Weise, Hug, & You, 2016). Въпросът е дали се чувстваме свързани с проблема за бежанците защото има някаква обща, споделена преживелищна история за всеки човек, която да го свързва с образа на детето-бежанец?

Една възможна посока в търсенето на отговори е в рамките на етологичната парадигма и теорията на привързаността, където се предполага, че поведението на защита и грижа за малките от дадения вид е част от унаследеното и при хората спонтанно поведение при вида на дете (Bowlby, 1969). Друга възможна посока за изследване е връзката между ранната позиция на пълната зависимост и безпомощност на бебето (преживяна, но незапомнена) и това, което си представяме или на което сме свидетели като преживяно от детето, принудено да мигрира.

Вътрешните образи и представи за децата-бежанци трябва да бъдат съпоставени с данните от външната реалност, представени в числа, според които над една трета от всички бежанци са деца (The Guardian, 2016, 3 февруари). Децата-бежанци се разделят на две основни категории: 1) деца, които пътуват сами или в групи с други деца; и 2) деца, пътуващи със семействата си. Първата категория се състои предимно от момчета в късна тийнейджърска възраст. Това са юноши, официално известни като “непридружени малолетни или непълнолетни”, които през 2017 г. съставляват около 13% от всички деца бежанци (UNHCR, 2017). Втората категория са деца, които пътуват с членове на семейството и/или родителите си.

Основните предизвикателства и трудности, пред които са изправени всички мигранти, независимо от възрастта, пола и културата им, са много сходни, но има особености при децата бежанци, които могат да останат пренебрегнати или неразбрани поради непознаване на характеристиките на нормативното и индивидуално-психологическото развитие.

В текста е проследено въздействие на принудителната миграция върху психологическото функциониране на децата. Да бъдеш бежанец, търсещ убежище или непридружен малолетен или непълнолетен е потенциално травматично преживяване. Причините за това са свързани с различни нормативни и ненормативни процеси в детското развитие, групирани в три основни класа: 1) провал на обичайната очаквана среда и последваща кумулативна травма на развитието; 2) раздяла, загуба и насилие - преживени или наблюдавани; и 3) трансгенерационно предаване на травмата.

В текста се обсъждат травматичните корени и евентуални последствия на преживявания свързани с насилие, принуда и загуба, както и защитни фактори, спомагащи за преоделяването и интегрирането на преживяното. Представени са някои насоки относно процеса на интеграция, разглеждан в своята неизменно двойна насоченост: 1) навътре, като процес на интегриране на опита на бежанците във вътрешен план на идентичност и личен разказ и 2) навън, като действия насочени към реално географско придвижване и приспособяване към външната реалност.

Abstract: A child refugee evokes different images, thoughts and emotions, depending on experience, professional and personal involvement with the issue, and the resonance is always strong. For Those who have experienced some kind of migration or dislocation, reviving memories might be painful and unpleasant, and they, thus, avoid it. For others, memories might be experienced as an urge to act, to save, to help, or even initiate the impulse to destroy and to get revenge. Yet, for those who are consciously unaware of any personal experience of similar nature, the inner reaction might be surprisingly strong.

The numbers are shocking: One in every 200 children is a child refugee (Garin et al., 2016).

Is there a common ground in experience of child refugees for every one of us?

Why do we all feel connected to the issue of child refugees?

One possible direction of finding answers to the question is within the ethological part of the attachment theory, claiming that the behaviour to protect and care for the youngsters of a species is also a part of human nature (Bowlby, 1969). Another possible direction to explore is the link between the early position of a total dependence and helplessness of an infant (experienced but not remembered), and that what is imagined or witnessed to be the position of a child forced to migrate.

The inner images and representations of child refugees are to be juxtaposed to the image in outer reality, represented by numbers according to which over one third of all refugees are children (The Guardian, 3. 2. 2016). Child refugees fall into two main categories: 1) children travelling alone, or in groups with other children, and 2) children travelling with their families. The first category consists predominantly of boys in their late teens. These are adolescents, officially known as “unaccompanied minors”, and in 2017 they comprised

around 13% of all refugee children (UNHCR, 2017). The second category is children traveling with family members and/or parents.

Besides many common factors, challenges and obstacles faced by all migrants, and disregarding the age, gender, culture, etc., there are specific features in the image of child migrants and refugees, depending on the characteristics of their age-normative and individual psychological development.

In the following sections, the psychological impact of forced migration on children would will be traced. Being a refugee, an asylum seeker, or an unaccompanied minor is potentially a traumatic experience. The reasons behind it are connected to several normative and non-normative processes in child development, grouped in three main categories: 1) Failure of the average expectable environment and subsequent cumulative developmental trauma, 2) Separation, loss and violence – experienced or witnessed, and 3) Transgenerational transmission of trauma.

Traumatic roots of the abovementioned experiences and protective factors will be discussed, and some ideas for mapping a common ground for guiding and accompanying the process of integration as a bifocal process will be presented: 1) Integration of refugee's experiences understood and described as an inner process, and 2) Resettlement and adaptation to outer reality.

4. Hancheva, C. (2018). Child Refugees: Workshop Results. In A Hamburger, C. Hancheva, S. Ozcuremec, C. Scher, B. Stankovic, S. Tutnjevic (Eds.), *Forced Migration and Social Trauma: Interdisciplinary Perspectives from Psychoanalysis, Psychology, Sociology and Politics* (pp. 196-206). London, New York: Routledge. ISBN 987-1-138-36181-2

Резюме: Представени са обобщени резултати от срещата на експерти и хора от практиката в работата с децата бежанци. Основната цел на инициативата беше да се създаде пространство за срещи и обсъждане на хора, участващи в непосредствено справяне със ситуацията с непридружени непълнолетни лица в европейските райони на преход и в крайните страни на местоназначение.

Бяха поканени различни специалисти в областта на социологията, психологията, психоанализата, социалната работа, правната система, икономиката и НПО, за да споделят своя опит в работата с деца бежанци или друг подходящ опит в областта на миграцията на деца; да идентифицира основните предизвикателства на лично и институционално ниво; и да се отчитат добрите практики и неочакваните решения в тяхната работа. Експертната група показва интересна динамика, която също се анализира като системен изоморфен ефект на обсъжданите теми.

Водещия прагматичен въпрос в дискусиата за справянето, удържането и емоционалното поемане на преживяванията и актуалните нужди на децата бежанци е анализиран в текста през психоаналитичните понятия (handling, holding and containing) на Уиникът и Бион. Тези конструкции, представляващи различни нива на грижа, биха могли да бъдат използвани за изобразяване на различни аспекти на бежанската ситуация с децата:

1) Справянето (handling) с проблема предполага действия на практическо ниво, осигуряващи хранене, здравеопазване и просто оцеляване на децата;

2) Удържането (holding) е процес на организиране на „нормалната очаквана среда“ (Winnicott, 1971 г.), при която чрез структурирани повтарящи се действия се възстановява базисното доверие, че светът е безопасно място. Другият аспект на удържането е способността на отговорните възрастни да поемат предизвикателствата на децата бежанци с техните естествени потребности и нормативни конфликти на развитието;

3) Емоционалното удържане е най-сложният в междуличностен план аспект на грижа, необходима в развитието (Bion, 1962b; Finlay, 2015). Обсъдени са предизвикателствата на работата в светлината на психоаналитичното разбиране за преживяванията на децата, действията предизвикани от ужас, ярост, тревога и безпомощност и ефективните начини за грижа и грижа за грижещите се.

На системно ниво, удържането се оказва основното предизвикателство, споделяно от експерти и потвърдено от опита в групата. Резултатите от срещата се концептуализират като покана за работа по засилване на удържания капацитет на професионалисти, общества и отговорни възрастни при справянето с проблемите на децата-бежанци.

Abstract: The expert workshop on child refugees was planned as a part of the Sarajevo Summer School. The main purpose of the initiative was to create a space for meeting and discussion of people involved in immediate handling of the situation with unaccompanied minors in the European transition areas and countries of final destination.

A variety of professionals in the field of sociology, psychology, psychoanalysis, social work, legal system, economics and NGOs were invited to share their experience of working with refugee children or other relevant experience in child migration field; to identify the main challenges on personal and institutional level; and to give account of the good practices and unexpected solutions in their work. The expert group displayed interesting dynamics that will be discussed in the final section.

How to handle, hold and contain the reality of and for children refugees? These constructs representing different levels of care could be used for depicting different aspects of the child refugee situation:

1) Handling the problem presupposes actions on a practical level providing nutrition, healthcare and mere survival of the children;

2) Holding is a process of organising “an average expectable environment” (Winnicott, 1971) where through structured repeatable routines the basic trust that the world is a safe place could be gained again. The other aspect of holding is the capacity of the involved adults to hold in mind the refugee children with their natural developmental needs and conflicts;

3) Processing emotions, and symbolising them is the essence of containing (Bion, 1962b; Finlay, 2015).

Containing goes all the way from bearing witness to the stories and experiences of children, to detoxification of the emotions of terror, rage, helplessness, anxiety and revenge.

Containing was the main challenge shared by experts and the experienced in the group. The results of the meeting are conceptualized as an invitation to holding capacity of individuals and societies in regard of refuge crises and children involved.

5. Hancheva, C. (2018). Narratives in the family: history spoken and elided – theoretical considerations and initial observations on a Bulgarian sample. In A. Hamburger (Ed.), *Trauma, Trust, and Memory: Social Trauma and Reconciliation in Psychoanalysis, Psychotherapy, and Cultural Memory* (pp. 61-68). London, New York: Routledge. ISBN 978-1-78220-447-3

Резюме: Настоящото изследване беше планирано като опит за разкриване през индивидуалните разкази за повратни точки в личния живот на исторически и социокултурни процеси, протичащи на Балканите, тяхното тълкуване и приписване на личен и/или споделен семеен смисъл. Проектът, наречен „Устно предавана история“, планиран, осъществен и частично финансиран от DAAD като част от изследователската мрежа Trauma Trust and Memory (TTM: Social Trauma and Reconciliation in Psychoanalysis, Psychotherapy and Cultural Memory). Основният акцент е върху изследването на значенията, приписани на събитията и моделите на тяхното интегриране в самоопределението и идентичността. Изследователският интерес е към разкриването на разкази зад историите, които хората споделят и си припомнят. Събрани са разкази, свързващи или разделящи членове на семейството, хора в общността и обществото и отразяващи уникален начин на самоопределение. При анализа, специално внимание се обръща на празнини или пропуски в истории от едно поколение, които са разкрити и назовани, а често и запълнени от размисли и интерпретации на следващото поколение. Отговорите на въпроса за събитията, представляващи повратна точка в живота на родителите предоставят интересен материал в това отношение. Мястото и функцията на пропуските или тишината в семейните разкази трябва се концептуализират през идеите на изследванията за паметта и свърхгенерализирането на травматичните спомени.

Извадката включва интервюта с босненски, български и сръбски представители на три поколения от семейства, като в текста се разглеждат само интервюта от българската извадка.

Теоретичната основа на изследването признава противоречието в индивидуалната позиция по отношение на историите – човек е едновременно актьорът, който живее историята, разказвачът и слушателят (McAdams, 2013). И трите са свързани в постоянен процес на интерпретация и размисъл във вътрешния и външния диалог, вграден в културен контекст. Диалогичността на човешката природа е споделена позиция на философите (Бахтин, 1996), психолозите на развитието (Виготски, 2003; Stern, 1985; Bateson, 1979), психоаналитиците (Fairbairn, 1996) и социалните теоретици (Pearce & Cronen, 1982). Човешкото развитие се случва във и чрез диалог като отношение към другия и към себе си.

Abstract: Present study was planned as an attempt to reveal through stories of individual turning point events facets of historical and socio-cultural processes taking place on the Balkans, their interpretation, and ascribed personal and/or shared family meaning. The

project called “Oral History” was planned and partly financed by DAAD as a part of Trauma Trust and Memory (TTM: Social Trauma and Reconciliation in Psychoanalysis, Psychotherapy and Cultural Memory) research network. The main focus was on exploration of meanings ascribed to events and patterns of their integration into self-definition and identity. The research interest is on revealing narratives behind the stories that people share and recollect. Narratives connecting or dividing members of the family, people in community and society and reflecting unique way of self-definition. A special attention is paid to omissions or gaps in stories of one generation that are named if not filled by the reflections of the next. Responses to the question about turning-point events in mother’s and father’s life present interesting material in this respect. The place and function of gaps or silence in family narratives is to be conceptualized.

The sample comprises interviews with Bosnian, Bulgarian and Serbian representatives of three generations from families. In the study only interviews from Bulgarian sample are considered.

Theoretical background of the study acknowledges the contradictions in human position in regard of stories – being at the same time the actor living the story, the narrator telling it and the listener (McAdams, 2013). All three are connected in a constant process of interpretation and reflection in inner and outer dialogue embedded in a cultural context. Dialogical understanding of human nature is a shared belief of Philosophers (Bakhtin, 1996), Developmental psychologists (Vygotsky, 2003; Stern, 1985; Bateson, 1979), psychoanalysts (Fairbairn, 1996) and social theorists, and conversational analysts (Pearce & Cronen, 1982). Human development is happening in and through dialogue as a relation to the other and to oneself.

6. Hancheva, C., Hamburger, A., & Scher, C. (2018). International Master Study Course Social Trauma. In A. Hamburger (Ed.), *Trauma, Trust, and Memory: Social Trauma and Reconciliation in Psychoanalysis, Psychotherapy, and Cultural Memory* (pp. 249-254). London, New York: Routledge. ISBN 978-1-78220-447-3

Резюме: Социалната травма е сред най-важните теми в клиничната, социалната и общата психология, както и в културната теория (Hamburger, 2017). Разработената концепция за социална травма следва класическата дефиниция и имплицитните идеи за насилие и шок, за (психическа) рана с дълготрайни последици, засягащи психичната организация, но е въведено важно преразглеждане по отношение на междуличностната динамика. Понятието за социална травма е от голямо практическо значение за изследователи и общества, които са преживели война, въоръжени или идеологически конфликти и тоталитарни режими. Студентите от хуманитарните науки и по-специално психология трябва да бъдат информирани за причините, последствията и терапевтичните възможности за въздействие и възстановяване от травматизъм от социален порядък.

В повечето университетски учебни програми по психология социалната травма се адресира само инцидентно. В клиничната психология, психо-травматологията и терапията се преподава редовно курс насочен към травма, но специфичните условия на социалната травма изискват интердисциплинарен и специфичен подход.

Следователно курсът по социална травма (CST) логично обединява в добре развита координация припокриващите се области на клинична, развитийната, социално психологическа, (между)културната, психология с добре развита основа на етически принципи и специфична изследователска методология.

Abstract: Social trauma is among the most important subjects in clinical, social and general psychology, as well as in cultural theory (Hamburger, 2017). The elaborated concept of social trauma carries the classical definition and implicit ideas of violent shock (psychic) wound, and long-lasting consequences affecting psychic organization but with an important reframing regarding interpersonal dynamics. It is of high interest and practical relevance for researchers and societies that have experienced war, armed or ideological conflicts, and totalitarian regimes. Students in humanities and especially psychology need to be informed about the causes, consequences, and therapeutic options regarding social trauma.

In the syllabus of most psychology study programmes, social trauma is only addressed incidentally. In clinical psychology, psycho-traumatic pathology and trauma therapy are regularly taught subjects, but the specific conditions of social trauma require an interdisciplinary and specific approach. Therefore, the Course in Social Trauma (CST) logically unites in well-developed coordination the overlapping fields of clinical, developmental, social psychological, cultural, theoretical, ethical, and research methodology. The course is jointly offered by psychologists as well as by professors and practitioners working in non-psychological departments.

IV. СТАТИИ, СТУДИИ И ДОКЛАДИ (В СПИСАНИЯ С НАУЧНО РЕЦЕНЗИРАНЕ ИЛИ В РЕДАКТИРАНИ КОЛЕКТИВНИ ТОМОВЕ)

7. Hancheva, C. (2017). Family as a metaphor and metaphors of Bulgarian Families for World, Family, Children and self. In V. Hedrih (ed.), *Work and Family relations at the Beginning of the 21st Century* (pp. 259-268). International Thematic Proceedings Book. Faculty of Philosophy, University of Niš. [Original scientific paper, UDC: 159.946.3159.98]. ISBN 978-86-7379-468-6

Резюме: Метафорите са мощен инструмент, който формира процеса на създаване на смисъл и влияе върху мислите и действията. Метафорите са пресечна точка на различните сфери на човешкия живот, позволяващи пренасяне на качества, структури и организация от области на пряк сетивен опит към по-абстрактни области на познание. Процесите на картографиране на непознатите вътрепсихични реалности са имплицитни, често неосъзнати, което предизвиква мощни ефекти. Метафорите предават послания и предизвикват чувства от сблъсък с морални дилеми. Семейството като непосредствено и неизбежно преживяване за всяко човешко същество се използва широко като метафора. В семейните изследвания метафорите се използват за концептуализиране на начина, по който различните подходи разглеждат семейната реалност. За оценка на сферите на припокриване и несъответствия в теоретичните и имплицитните концептуализации на семейството, света, децата и себе си се използва специално разработен метод, основан на проективната техника за довършване на изречението. Извадката включва 271 респондента, от 65 семейни групи.

Резултатите от качествения анализ на отговорите показват, че консистентността на отговорите на семейните членове насочва към потвърждаване на хипотезата за имплицитно споделено светоусещане; различията разкриват интересен страничен път на конструиране на значения с висока потенциална полезност в процеса на консултиране и изследванията на фините, недоминиращи дискурси в семействата и общностите. Метафорите на членовете на семейството са важни за разбирането на индивидуалното поведение и съвременните социални актове и разкриват потенциални възможности и насоки за въвеждане на промяна.

Abstract: Metaphors are powerful tool that shape the meaning making process and influence thoughts and actions. They find correspondence between different spheres of human life and transfer qualities, structures and organization from domains of direct perceptual experience into more abstract fields. The process of mapping is implicit, mostly out of awareness which triggers powerful effects. Metaphors convey messages and evoke feelings and moral standards. Family as a living experience for every human being is extensively used as a metaphor. In family studies metaphors are used to conceptualize the way different approaches define family realities. a specially designed method based on sentence completion task is used to assess the spheres of overlapping and discrepancies in theoretical and implicit conceptualizations of family, world, children and self. total of 271 respondents grouped in 65 families participated in the study. Consistency in answers of family members points out towards the implicit shared world view; differences are revealing an interesting side path of meanings with high potential value in counseling process and research insights about subtle, submissive discourses in families and communities. metaphors of family members are important for understanding individual behaviors and contemporary social actions and reveal potentials and directions for introduction of change.

8. Ханчева, К. (2017). Как психоаналитични понятия се превеждат в психометрични конструктори. Български версии на три скали за ментализация и скала за ангажираност с психичното. Сборник доклади от Осми национален конгрес по Психология. (с. 239 – 253) София: Продуцентски център ЛМ ЕООД. <https://bpspublic.files.wordpress.com/2017/11/ncp2017.pdf> . ISBN: 978-954-91472

Резюме: Човешките отношения, поставени във фокуса на психичното структуриране и функциониране, известно като „релационен завой” в психоаналитичните теории, изправя пред нови предизвикателства изследователи и практики. Въвеждането на нова лексика за описание на взаимодействията си човешки същества и за репрезентациите на тези взаимодействия дефинира трудната, но важна задача за операционализирането им в измерими конструктори. Представени са обобщените данни от три изследвания за апробация на български версии на скалите за ментализация: (1) Въпросник за рефлексивното функциониране при юноши (Reflective Functioning Questionnaire for Youths, RFQY, Sharp et al., 2009); (2) Въпросник за ментализация (Mentalization Questionnaire, MZQ, Hausberg et al., 2012); (3) Скала за ментализация (Mentalization Scale, MentS, Dimitrijevic et al., 2016); и (4) Скала за ангажиране с психичното (Psychological mindedness, PMS, Shill & Lumley, 2002). Общо 653 лица на възраст 13-65г. попълват различни комбинации от методиките. Оценени са надеждността, конвергентната конструктор валидност и факторната структура на скалите. Резултатите са съизмерими с данните от оригиналните изследвания на авторите и потвърждават добрите психометрични характеристики на българските версии. Направен е опит за концептуално осмисляне на сферите на припокриване в конструктори, измерващи рефлексия и саморефлексия. Данните от изследванията са обобщени, като резултатите

потвърждават многомерния характер на изследваните конструкции. Обсъдени са възможностите и ограниченията за използване на българските адаптации в различни изследователски, диагностични и терапевтично-консултативни контексти.

Abstract: The “relational turn” in psychoanalytic theories puts human relation in the focus of Self-development and affective functioning. New concepts coined to describe the process of interactions and resulting representations are expanding boundaries of research and therapy. Translation of new psycho-analytic concepts into psychometric constructs is a challenging but necessary task.

The paper presents 3 validating studies of Bulgarian versions of following instruments: (1) Reflective Functioning Questionnaire for Youths (RFQY, Sharp et al., 2009); (2) Mentalization Questionnaire (MZQ, Hausberg et al., 2012); (3) Mentalization Scale (MentS, Dimitrijevic et al., 2016); and (4) Psycho-logical mindedness (PMS, Shill & Lumley, 2002). A sample of 653 respondents aged 13-65 completed different combinations of tests. Reliability, convergent validity and factor structure of Bulgarian versions are assessed and compared with data from the original studies, showing similar results and good psychometric properties. Premises for conceptually overlapping spheres of self-reflecting constructs are critically discussed. Data analyses confirm the multiple structures of constructs. Possible application and limitations of instruments in research, assessment and therapeutic context are discussed.

9. Hancheva, C. (2017). “Know thyself” – Psychological mindedness and/or Mentalization. In B. Dimitrijević, D. Panić (Eds.), *Psychology in and around us* (pp. 163-174). International Thematic Proceedia, DAP Niš 2017. [Research paper, UDC: 159.9.072:159.92]. ISBN 978-86-7379-481-5

Резюме: „Познай себе си“ – Ангажираност с психичното и/или ментализация.

Представено е изследване за апробиране на българските версии на два инструмента, измерващи саморефлексивни, свързани с психичното конструкции – Ангажиране с психичното (PMS, Shill & Lumley 2002) и Ментализация (MentS, Dimitrijevic et.al 2017). Двете понятия произхождат от психоаналитичните разбирания и теорията за привързаност. Сферите на припокриване се обсъждат критично и се дават определения за по-ясно разграничаване. Дадени са три централни аргументи за необходимостта от разработване на самооценъчни инструменти за рефлексивност: 1 изследователска ползност за превеждане на психоаналитични концепции в психометрично надеждни конструкции; 2 прагматични ползи за избора на подходяща терапевтична модалност по отношение на индивидуалните различия в ангажираността с психичното и ментализация; 3 оценка на ефективността и сравнение на научно доказани методи за интервенция при използване на ментализацията и ангажираността с психичното в качеството им на медиаторни променливи.

Инструментите са преведени от оригиналните езици (английски и сръбски). Следвана е необходимата процедура за независим превод и обратен превод. Размерът на извадката е определен според броя на включените айтеми. Подобно на оригиналните разработки на скалите, за апробация се използва неклинична извадка (231 студенти).

Резултатите показват добри психометрични характеристики на българските версии на скалите. Вътрешната консистенция е умерена до висока. Факторните анализи за Скалата за ангажираност с психичното (САП) потвърждават първоначалното петфакторно решение. Предложени са и нови, статистически и концептуално обосновани, факторни решения. За българската версия на втория инструмент (MentS) е потвърдена трифакторна структура. Посредство сравнение на ниво скали и субскали е оценена конвергентната валидност на инструментите. Резултатите са в съответствие с теоретичната рамка с умерени корелации между САП и MentS и високи корелации за концептуално близки субскали. Обсъждат се статистически значимите различия в резултатите според пола и образователния профил. Набелязани са перспективи и нови посоки за изследване на клинична извадка, включване на инструментите в терапевтичен процес и оценка на различните терапевтични модалности.

Abstract: The paper presents a study conducted for approbation of Bulgarian versions of two instruments measuring self-reflexive, mind related constructs – Psychological mindedness (PMS, Shill & Lumley 2002) and Mentalization (MentS, Dimitrijevic et.al 2017). The two constructs originated in psychoanalytic and attachment theories. Premises for overlapping areas are critically discussed and definitions for clearer differentiation are provided. Three-focal argumentation for the need of development of self-report measures of reflexivity are given: 1 research utility of translating psychoanalytical concepts into psychometrically sound constructs; 2 pragmatic benefits for choosing appropriate therapeutic modality in regard of individual differences in Psychological mindedness and Mentalization; 3 assessment of effectiveness and comparison of evidence-based intervention methods with Psychological mindedness and Mentalization capacity as mediating variables and/or outcome changes.

Instruments are translated from the original languages (English and Serbian). The required procedure of independent translations and back-translation is followed. Sample size is defined according to the number of items included. Similar to the original non-clinical sample is approached (231 university students).

Results prove good psychometric properties of Bulgarian versions. Internal consistency is moderate to high. Explorative factor analyses for PMS confirmed the original five factor solution but statistically and conceptually other factor solutions are also suggested. A three factor structure of MentS is confirmed for the Bulgarian version of the instrument. Convergent validity of the instruments is assessed and proved to be in accord with theoretical frame with moderate correlations between PSM and MentS and high correlations for conceptually close sub-scales. Significant differences in results according to gender and educational profile are discussed. Perspectives for further research possibilities on clinical sample, on therapeutic process and modalities of treatment are pointed out.

10. Ханчева, К., Рачев, Н. (2017). Емпатия и систематизиране: български версии на задачи за постижения. Сборник доклади от Осми национален конгрес по Психология.

Резюме: Барън-Коен и кол. (Baron Cohen et al., 2011) разглеждат емпатията и систематизирането като две независими и развиващи се когнитивни способности, стоящи в основата на петстепенна функционална типология. За оценяване на фините индивидуални различия в норма и при различни състояния от психопатологията са разработени самооценъчни скали и тестове за постижения.

Водещият въпрос на настоящото изследване е доколко резултатите от методиките за постижения в тази парадигма са свързани с резултатите от самооценъчните въпросници. Отговорът на този въпрос би спомогнал за теоретичното изясняване на конструкти, предполагащи по дефиниция висока степен на саморефлексия.

Данните са от юношеска извадка (N=513, 304 момичета, 199 момчета), на възраст 16-24г, (средна възраст 18,17г.). Използвани са два инструмента за постижения: Теста за разчитане на умственото състояние по очите (Теста с очите – като индекс на основните компоненти на емпатията) и теста за интуитивна физика (като индекс на умението за систематизиране). Надеждността и конструкт валидността (конвергентна и дивергентна) на инструментите са оценени при сравнение с данни от другоезични адаптации и с българските версии на самоописателните скали Кратка скала за емпатия и систематизиране (Empathy Quotient - Systemizing Quotient - Short, EQ-SQ-S, Wakabayashi et al., 2006, Рачев и Ханчева, 2014) и Индекс на междуличностната реактивност (IRI, Davis, 1983, Калчев, 2010). Психометричните характеристики са близки до представените в литературата адаптации, както и до оригиналните данни на създателите на методиките. Резултатите от българските версии, потвърждават формулираните предизвикателства от методологично и теоретично естество. Диагностичните и изследователски възможности и ограниченията на българските версии на Теста с очите и задачите за интуитивна физика са критично обсъдени. Набелязани са посоки за бъдещи изследвания.

Abstract: Baron-Cohen and team of psychologist from Cambridge (Baron Cohen et al., 2011) define empathy and systemizing as independent, developing cognitive abilities. A five-brain-types typology is based on this two dimensional model. Varieties of self-assessment and performance tests are developed to assess subtle individual differences in people with various pathological conditions and normal functioning.

Research question of the study is: How the results from performance tests and self-assessment scales are connected. The answers found would enhance theoretical clarification of constructs that presuppose high degree of self-reflection.

Adolescents (N = 513 – 304 females, 199 males), aged 16-24 (mean age 18.17) completed paper-pencil Bulgarian version of the following tests: Reading Mind in the Eyes (The Eyes Test), and Intuitive Physics tasks. Reliability and validity (convergent and discriminant) of Bulgarian versions are assessed and compared with similar data from other studies and Bulgarian Empathy Quotient - Systemizing Quotient – Short (EQ-SQ-S, Wakabayashi et al., 2006, Rachev & Hancheva, 2014) и IRI tests (Davis, 1983, Kalchev, 2010). Internal consistency (Cronbach's alpha) and correlations data are similar to the results in other studies. Theoretical and methodological challenges are critically discussed and ideas for future research are formulated. Possibilities and limitations in application of Bulgarian versions of Reading Mind in the Eyes test and Intuitive Physics Tasks in clinical and research contexts are pointed out.

11. Ханчева, К. (2016). Тревогите на майките или за вредана на майчината депресия върху детското здраве. Практическа педиатрия, 6, 14-17. ISSN 1311-0756

Резюме: Текста е опит за превод на сложни психологически и психоаналитични понятия и теории за ранното детско развитие, влиянията на средата като цяло и родителските фигури, в частност на езика на практикуващите специалисти в областта на профилактиката, здравеопазването и социалното подпомагане на семейства с бебета и малки деца. Особено внимание е отделено на следродилната депресия като на достъпен език са обобщени и преведени данни от най-нови изследвания върху привързаността. Въведена е концепцията за родителския рефлексивен капацитет като възможен медиатор на влиянията на родителите върху децата. Изведени са препоръки в практическата работа на педиатрите в духа на системния семеен подход и подпомагане на цялото семейство.

Summary: The text is an attempt to translate complex psychological and psychoanalytic concepts and theories about early child development, the influences of the environment as a whole and parental figures, in particular, into the language of practitioners in the fields of prevention, health and social support to families with infants and young children. Particular attention has been paid to postpartum depression, with summarizing and translating available data from recent studies on attachment. The concept of parental reflexive capacity has been introduced as a possible mediator of parents' influence on children. Recommendations are made in the practical work of pediatricians in the spirit of systematic family approach and family support.

12. Delić, A., Hasanović, M., Avdibegović, E., Dimitrijević, A., Hancheva, C., Scher, C., Stefanović-Stanojević, T., Streeck-Fischer, A., Hamburger, A., (2014). Academic model of trauma healing in post-war societies. *Acta medica academica*, 43 (1), pp. 76–80. Online ISSN 1840-2879

Резюме: Целта на статията е да се въведе въпросът за възстановяването и да се проучат следвоенните последици в съвременния балкански контекст. Направен е опит да се създаде модел за трансформация на травмотични последици, посредством помирение и възстановяване чрез академична реконструкция и трансграничен диалог. Следвоенните общества са белязани от последиците от масивна травматизация за големи групи и ако не се зложат научно-обосновани принципи, не може да се очаква дългосрочна рехабилитация и социално възстановяване. Непреработената кумулативна травма, която е дълбоко залегнала в колективната памет на балканските народи през вековете, „избраната травма“, нейното трансгенерационно предаване и периодичните реактивации в целия Балкан често са представяни през художествената литература, етнопсихологията, психоанализата и психиатрията, социологията и антропологията. За да се задълбочи разбирането за корените на колективната (социална) травма и специфичния травматичен опит на различните групи и да се предложат различни гледни точки и информация за това как може на индивидуално и социално ниво да има справяне с травмата, е създадена

многонационалната междудисциплинарна изследователска мрежа „Trauma Trust Memory“. През май 2013 г. в Тузла, Босна и Херцеговина се проведе първият научен семинар. Срещите и дискусиите в Тузла показва, че активното участие на засегнатите групи за адекватно справяне с миналото е необходимо за възстановяване след конфликти, за лечение на травми и за изграждане на мир в дългосрочен план.

Abstract: The aim of this paper is to examine the implications for healing in a contemporary Balkan post-war context, and to provide a bridge-building model of trauma transformation, reconciliation and recovery through academic reconstruction and cross-border dialogue. Post-war societies are marked by the effects of massive, large group traumatization, and if not properly dealt with, long-term rehabilitation and social recovery cannot be expected. Unprocessed cumulative trauma that has become deeply embedded in the collective memory of the Balkan peoples over centuries, „chosen trauma“, its trans-generational transmission and periodical reactivations across the Balkan have often been addressed in recent literature, in ethno-psychology, psychoanalysis, psychiatry, sociology and anthropology. In order to deepen our understanding of the roots of collective (social) trauma and the specific traumatic experiences of different groups, and to offer different perspectives and information on how trauma can be dealt with, the “Trauma Trust Memory” multinational interdisciplinary research network is being established, and a groundbreaking workshop was held in May 2013 in Tuzla, Bosnia-Herzegovina. Conclusion. The Tuzla Workshop showed that the active participation of affected groups in adequate coping with the past is required for post-conflict reconstruction, trauma healing and peace building in the long run.

13. Рачев, Н., Ханчева, К. (2014). *Конструиране на български варианти на скали за емпатия и систематизиране в юношеска възраст. Сборник доклади от Седми национален конгрес по Психология. (с. 276–290) София: Процентски център ЛМ ЕООД. <https://bpspublic.files.wordpress.com/2017/11/ncp2014.pdf>]. ISBN: 978-954-91472-9-2*

Резюме: Разбирането на намеренията на другите хора и на причинно-следствените връзки във физическия свят са два фундаментални аспекта на когнитивното функциониране. В рамките на теорията Емпатизиране-Систематизиране, тези два аспекта се разглеждат като две независими измерения и се разработват инструменти за измерването им: т.нар. скали за емпатия и систематизиране. Настоящото изследване представлява първоначален етап от адаптиране на български варианти на кратките версии на тези скали. Представени са данни за психометричните характеристики на скалите: валидност и надеждност. В съответствие с предвижданията на теорията Емпатизиране-Систематизиране, постиженията по скалите са съпоставени според факторите пол и тип образование (хуманитарно или техническо). Включено е и сравнение с малка група мъже със синдром на Аспергер. Резултатите показват очаквани сходства, но и някои различия спрямо оригиналните резултати.

Abstract: Understanding other people's intentions and causal relationships in the physical world are considered to be two fundamental aspects of cognitive functioning. Within the framework of the Empathizing-Systemizing theory, these two aspects are conceptualized as independent dimensions. Two instruments designed to measure each of the aspects have been developed: the empathy quotient and the systemizing quotient scales respectively. The present study represents the initial phase of developing Bulgarian version of these scales. The psychometric properties of the scales (validity and reliability) are presented. According to the Empathizing-Systemizing theory predictions, the performance on the scales is compared by sex and field of study (humanitarian or technical). A comparison with a small group of males with Asperger syndrome is also included. In overall, the results are expectedly similar to those already reported, although some differences emerged that are worth commenting.

14. Ханчева, К. (2007). Как да напълним наполовина, полупразната чаша. Годишник на СУ, Книга Психология, 2007, Том 96. (с. 241–267) ISSN 0204-9945

Резюме: Статията е въведение в системната теория на мисленето в семейната терапия. Двата подхода, избрани за сравнително представяне, илюстрират етап от процесите на промяна в терапевтичните практики, съответстваща на постмодерната методологична позиция. Водещите метафори за лично и семейно функциониране и дисфункции се обсъждат в светлината на предположението на изследователите-постмодернисти, че има също толкова валидни версии на реалността, колкото наблюдателите (Anderson, 1990). Проблематизиране е спорната аналогията на човека, семейството и личността с писания и/или препрочитан литературен текст. Предизвикателствата в терапията са представени и илюстрирани с примери от консултативни случаи. Етичните и естетически измерения на междуличностните отношения и влияния се разглеждат в светлината на понятията за власт и отговорност в човешките отношения.

Abstract: How to fill half of a half-empty glass? Answers and questions of narrative and strategic approach in family therapy.

The article is an introduction in systemic theory of thinking in family therapy. The two approaches chosen for comparison represent the important shift in therapeutic practices corresponding to the postmodern point of view. The leading metaphors for personal and family functioning and dysfunctions are discussed in the light of the main postmodernists' assumption that there are as many equally valid reality versions as observers (Anderson, 1990). The analogy of the text imposed on human lives, families and personalities is questioned. Challenges in therapy are presented and illustrated with case examples. Ethical and aesthetical dimensions of interpersonal relations and influences are considered in terms of power and responsibility.